

ZBIGNIEW K. ZUZIAK*

THE IDEA OF THE CITY AND PLANNING THEORIES

IDEA MIASTA I TEORIE PLANOWANIA

Abstract

The main question put forward in this paper is whether it is possible to outline the main features expressing the idea of a metropolitan city in the late-modern Europe and to point out their relations with contemporary theories of urban planning. In order to identify and systematise “the common ideological indicators” of a contemporary European metropolis, the following criteria have been used: 1) universally recognised principles of urban development, 2) basic assessment criteria of the urban spatial structure and 3) the major modes of controlling urban development. The author has also attempted to systematise the major urban planning theories developed at the turn of the 20th and 21st century and the planning concepts corresponding to various models of spatial structure development that can be found in the new European metropolises. The observations have been illustrated with two examples of planning practice.

Keywords: contemporary urbanism, urban planning, theories of urban planning, contemporary urban planning ideologies, late-modern city

Streszczenie

W artykule postawiono pytanie o możliwość zarysowania najważniejszych cech wyrażających ideę europejskiej metropolii późnej nowoczesności i wskazania jej związków z głównymi nurtami współczesnej teorii planowania urbanistycznego. Aby wyartykułować i usystematyzować „ideowe wyznaczniki” europejskiego miasta metropolitalnego posłużono się następującymi kryteriami: 1) uznawane powszechnie zasady rozwoju urbanistycznego, 2) podstawowe kryteria oceny struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta oraz 3) główne tryby sterowania jej zmianami. Podjęto też próbę usystematyzowania ważniejszych teorii planowania urbanistycznego z przełomu XX i XXI w. i planistycznych idei odpowiadających różnym modelom rozwoju struktury przestrzennej nowego metropolis. Rozważania te zilustrowano dwoma przykładami warsztatu planowania przestrzennego.

Słowa kluczowe: urbanistyka współczesna, planowanie urbanistyczne, teorie planowania urbanistycznego, współczesne ideologie urbanistyczne, miasto późnej nowoczesności

DOI: 10.4467/2353737XCT.15.370.4989

* Prof. D.Sc. Ph.D. Arch. Zbigniew Karol Zuziak, Institute of City and Regional Planning, Faculty of Architecture, Cracow University of Technology.

1. Ideological mutations of the neoliberal *polis*

The city is a political entity. For this reason the basic points of reference for most ideological concepts of the city are certain systemic assumptions: either formulated explicitly – especially in the ideas contesting a given existing urban order and introducing measures revolutionising the urban structure – or embedded implicitly in the ideological structure – primarily where the concept of the city fits well pragmatically into the systemic conditions. And here, I believe, we are confronted with a certain paradox since it seems that the contemporary political ideas have more of the Aristotelian *polis* spirit than the systemic concepts of the mid-20th century, even though at that time urban life was more subordinated to political ideologies.

It would seem that urban planning systems¹ should be based on clearly outlined and relatively logical assumptions related to an idea of the contemporary city.² An idea expressing both the set of basic attributes of an urban structure of the early 21st century and the characteristics of the main structure-making processes. It is not so, however, and the reason for this is that we are living in the era of ideological pluralism, which means that even if it were possible to articulate the attributes and processes identifying the late modern city within the boundaries of scientific disciplines forming the foundations of contemporary urbanism, in the sphere of ideological interpretation we are faced with a mosaic of specific character. It may be read and interpreted in a variety of ways, depending on the attitude, intentions and system of values professed by the author of a given interpretation. A certain doubt arises in consequence as regards the possibility of establishing the major attributes of metropolitan cities or articulating the main ideologies and academic views on the neoliberal city as well as the relations between these ideas with the major trends in city planning theories formulated at the turn of the 20th and 21st century. Making our questions more precise: we are interested in the first place whether it is possible to extract common topics, which on the one hand express the urbanistic ideas outlining the image of a late modern metropolitan city and on the other – have a certain influence on the theory of urban planning. It is in fact a question whether it is possible to demonstrate logical relations between theoretical concepts explaining the nature of the contemporary *metropolis* and the ideological, political and academic generalisations creating the systemic, subject-matter and procedural foundations for the practice of city planning.

¹ I mean both the formal and legal framework of urban planning practice in the EU countries and their corresponding professional standards.

² When I write about the set of coherent ideological assumptions pertaining to the general theory of the contemporary city, I mean the theories which would jointly create a kind of paradigm of contemporary urbanism. Such paradigm in urbanism or spatial planning is hard to find. It seems that – with time- the doctrine of sustainable development could aspire to become such a paradigm, yet the growing contrast between the propositions of this theory and the urban reality makes it look more and more like just another ideology rather than a theory describing real structure-making processes going on in the urban space.

Recapitulating, we are interested in the following three questions:

1. Is it possible, on the basis of a survey of late 20th and early 21st century theories on city development, to articulate the features of the modern European metropolis which would allow us to talk about the idea of a European city?
2. Are the attributes and ideas referred to in the first question expressed in a meaningful way in the theories of city planning?
3. Is it already time to talk about a new formula of city planning and how does it relate to the urbanistic reality of our time – particularly at the time of the economic crisis?

The above questions are a compositional framework for further reflections. This paper has been devised as a draft synthesis, in which the author – seeking answers to the questions asked above – is going to refer the idea of the neoliberal *polis* to the theoretical concepts corresponding to the doctrine of sustainable and harmonious development and also to the idea of social justice – ever more strongly articulated in contemporary urbanism. The synthesis should thus at least reveal a certain dualism of urbanistic ideologies of the early 21st century, not forgetting to “touch the reality”, i.e. to present how the said ideologies correspond to the practice of city planning and design.

2. The idea of the city and the change of values

The review of ideas of the city should start with enumerating the classification criteria. The following criteria could be used for the articulation and systematisation of the “ideological indicators” of a European metropolitan city:

- 1) the universally recognised values as the foundation for the formulation of urban development principles,
- 2) technical/skill-oriented criteria for the assessment of the functional and spatial structure of a city (technical and technological maturity), and
- 3) the major modes of controlling its changes (the main tools and measures of controlling changes in urban spaces).

URBANISTIC THEORIES AND PLANNING IDEAS: AN ATTEMPT AT SYSTEMATISATION according to their RELATION TO VALUES

- models explaining the mechanisms of changes (*value free*),
- planning ideas characterised by a specific ideology,
 - liberal/neoliberal planning theories and practice,
 - socialist,
 - pro-ecological,
- pragmatic planning (*value free*) – oriented towards solving specific fragmentary problems.

CATEGORIES OF VALUES

1. SAE: symbolic, aesthetic, ethical.
2. U: utilitarian/social.
3. E – exchangeable/market-oriented.

NETWORKS OF SPATIAL CONNECTIONS AND SYSTEMS OF VALUES

Networks of connections and systems of values are concepts which may prove useful in explaining the contemporary mechanisms of taking decisions related to planning solutions. The solutions in question are the ones which correspond to the complicated relations in the subjective structure of the planning process (see also: relation space) and require a logical connection with various systems of values that can be ascribed.

A sustainable, harmonious and fair city

City: a social, political and inhabitable common good.

(D. Harvey, *Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution*, 2012)

The idea of the city and concepts of social justice

- The idea of social justice in urbanism,
- The criterion of justice in city planning – evolution of the idea.

3. Contemporary theories of urban planning

- Growing disparity in the income structure, in the world of spatial ideas and behaviours, emphasises conflicts related to urban public space and the problem of common good.
- Despite numerous differences – also of systemic nature – metropolitan cities have common features.
- The multitude of planning and city development theories does not exclude the possibility of articulating their major trends.
- Theoretical premises of “planning schools”.
- Tools: city planning languages and technical instrumentarium.
- Applications: solutions to practical problems.

At least three ideas may be listed among the doctrinal foundations of contemporary urban, especially spatial, planning theories: sustainable development, public good and social justice. A question arises: how are these general principles linked to the contemporary ideas of the city, or maybe even the one contemporary idea of the city, i.e. a certain general concept that may be derived as a kind of common denominator from different theoretical approaches explaining the essence of the contemporary urban phenomenon. In other words, we could ask whether these primary premises of rational control over the changes in the city spatial development may be reconciled with the contemporary definitions of the city formulated on the grounds of different disciplines from which the foundations of contemporary urbanism are derived.

Table 1

City planning theories in the context of the major ideas and trends in urban structure research: an attempt at systematisation

	Approaches: disciplines and major trends of interdisciplinary studies	Planning ideas and research trends in the study of structure development and city planning theory	Selected authors representing a given trend in development and planning theory as well as city design
1	Architectural – urban and engineering	Urban planning and city architecture; spatial planning and landscape architecture; <i>New Urbanism</i> , Poly-centric city; <i>Smart City</i> , theory of city rebuilding; theories of revitalisation and renovation; theory of public spaces;	Christopher Alexander, Aleksander Böhm, Jan M. Chmielewski, Sławomir Gzell, Jan Gehl, Jacek Gyurkovich, P. Calthrope, A. Duany, Bill Hillier, Allan Jacobs, Stanisław Juchnowicz, Wojciech Kosiński, Leo Krier, Antonio Monestiroli, Zbigniew Paszkowski, Giorgio Piccinato, Joseph Rykwert, Elżbieta Węclawowicz-Bilska, Zygmunt Ziobrowski, E. Plater-Zyberk
2	Anthropological, sociological and cultural	<i>Network city</i> , city planning and “ <i>space of flows</i> ;” participatory planning; “ <i>collaborative planning</i> ”; theory of integrated conservation; heritage planning; “ <i>creative city</i> ”	Gregory J. Ashworth, Zygmunt Bauman, Franco Bianchini, Göran Cars, Manuel Castells, Ulf Hannerz, David Harvey, Patsy Healey, Bohdan Jałowiecki, Jacek Purchla, Marek S. Szczepański, Andrzej Tomaszewski
3	Nature-oriented and geographic	Ecological city, sustainable planning and design, GIS (Geographic Information System)	Brian J. Berry, Alain Bertaud, Peter Hall, Piotr Korcelli, Rajmund Mydel, Grzegorz Węclawowicz
4	Political and legal	City as a political entity; common good; fair city; regulatory planning;	Susan Feinstein, David Harvey, Ostrom, Saskia Sassen
5	Economic, strategic and operational	Strategic planning, “project-led planning”; corporate planning model; planning an innovative city; urbanistic marketing	Gregory J. Ashworth, Ryszard Domański, Andreas Faludi, Richard Florida, Patsy Healey, Harvey Jacobs; Paul Krugman, Tadeusz Markowski, Aleksander Noworól, Tomasz Ossowicz, Tomasz Parteka, Jacek Purchla, Agata Spazianta
6	Systemic/theories of complex systems	The city – a complex system; self-organisation processes; “Space Syntax”; parametric planning; integrated planning;	Ayssar Arida, Michael Batty, Brian J. Berry, P. Calthrope, Bill Hillier, Michael Mehaffy, T. Irene Sanders, Nikos Salingaros, Tadeusz Zipser

PLANNING IN THE NEOLIBERAL MODEL

1. “Project-led planning” – adopting the corporate model of city planning and design.
2. Project configuration as the strategy of harmonisation of changes in a polycentric structure.
3. The symptoms of crisis: disparity, increase of social tension (“towards the urban revolution”) and de-centralising tendencies.

4. Theories and practice, i.e. two examples of “touching” urban reality

We could ask whether theoretical planning ideas, which often make references to various theories of development in their premises and in their conceptual aspect are inspired by different planning systems, suit a given reality – the visible and “touchable” one. The question may be expressed in the form of a diagram illustrating the common zone of three subject areas presented in III. 1.

I am going to illustrate the question asked in this point with an example of Kraków compared with the planning experiences of contemporary Amsterdam. We could assume to a certain degree that the design and planning visions of development in Kraków and Amsterdam represent two different approaches to planning a neoliberal city of metropolitan characteristics. In the case of Kraków, it is more a question of ambitions, and the metropolitan functions, however substantiated by the historic tradition and cultural position, are still in their embryo stage. Amsterdam, on the other hand, is a developed European metropolis, whose strong position is recognised in the global scale.

Planning according to the Dutch model – the case of Amsterdam

Duality. For many reasons Amsterdam may be treated as a peculiar case in which the neoliberal philosophy of planning is confronted with the tradition of this branch of modern urbanism that for nearly a century has served as a model of assertive and persistent city planning.

PLANNING WITH THE USE OF THE PPS FORMULA (project – plan – strategy)

- a) Policy, project, strategy (project-led planning) – strategic planning, integrated with a strong position of urban planning and real estate market),
- b) Building and integration of polycentric structure,
- c) Strategies of creation, configuration and implementation of projects:
 - Building a network of external and internal connections,
 - Building urban hubs – polycentricity,
 - Rebuilding, revitalization/renovation, conversion,
 - Creating an attractive housing environment,
 - Public, private and public-private strategies.

STAGES OF CITY PLANNING

1. Studies and concepts: determination of residence and urban design.
2. Feasibility study.
3. Strategic plan and determination of the principles of use and accessibility.
4. Giving the functional programme a more specific shape.
5. Urban planning.
6. The plan of management and maintenance.

5. Summary, synthesis and conclusions

It seems that on the grounds of the outline – presented in this paper – of the contemporary urbanistic theories and their relation to planning theories, it is possible with a considerable degree of probability to give affirmative answers to the first two questions asked at the beginning of this article. And thus:

- a) It is possible to articulate the major features of the contemporary European metropolis, and this in turn allows us to talk about the idea of the European city. The major tendencies characterising the European metropolis at the turn of the 20th and 21st century have been outlined in point 4 and labelled “common denominators” i.e. “identifiers” of the contemporary ideas of the city.
- b) The said attributes of the idea of the contemporary city find in principle a meaningful expression in city planning theories. Among these features attributed to the city, the following three categories of social and spatial values are most frequently called for in urbanistic ideologies:
 1. Competitiveness.
 2. Justice.
 3. Harmony.

Three types of development policy correspond to the above values.

1. Balancing.
2. Concentration.
3. Integration.

It is impossible, however, to answer in the affirmative the question whether we are now dealing with a new formula of city development planning that would suit the urbanistic reality of our time – particularly at the time of the economic crisis. Spatial planning in the New Union countries is in serious crisis. Its effectiveness as a tool for introducing spatial order is close to non-existent.

PLANNING IN THE NEOLIBERAL MODEL

- “Project-led planning” – accepting the corporate model of city planning and design,
- Configuration of projects as a strategy of changes harmonisation in a polycentric structure,
- Symptoms of crisis: disparity, increase of social tension (“towards urban revolution”) and decentralising tendencies.

SYNTHESIS – VALUES AS MODES OF URBAN SPACE INTEGRATION AND BASIC INDICATORS OF THE IDEA OF THE CITY?

1. Exchangeable/market values – source of accumulation.
2. Utility/social values – building public space as a significant mode of integration.
3. Symbolic and aesthetic values – the source of cultural identity and emotions; the value of metaphor.

The city and harmony: subtle relations

At the end of this paper I suggest returning to the aesthetic categories, and Amsterdam is a rewarding object of observation in this respect. In the housing architecture of the Amsterdam docks Alain de Botton sees the beauty of “invigorating tension between order and chaos. He writes: Such achievements confirm the truth of the old maxim that beauty lies between the extremes of order and complexity”³.

“When buildings speak, they never do it in unison; they could be compared to choirs rather than soloists”⁴. It seems that we could say the same about places which build a good city structure – a good city architecture and its time and place in our lives.

1. Ideowe mutacje neoliberalnego *polis*

Miasto jest bytem politycznym. Dlatego podstawowym punktem odniesienia dla większości ideowych koncepcji miasta są określone założenia ustrojowe: sformułowane *explicite* – zwłaszcza w ideach kontestujących dany porządek miejski i wprowadzających rozwiązania rewolucjonizujące strukturę urbanistyczną – względnie wbudowane *implicite* w ideową konstrukcję – przede wszystkim tam, gdzie koncepcja miasta wpisuje się pragmatycznie w uwarunkowania systemowe. I tu można chyba mówić o pewnym paradoksie. Wydaje się bowiem, że we współczesnych ideach politycznych miasta więcej jest ducha arystotelesowskiego *polis* niż w koncepcjach systemowych z połowy XX w., a przecież w tamtym okresie życie miejskie było mocniej podporządkowane politycznym ideologiom.

Mogłoby się wydawać, że u podstaw systemów planistycznych¹ powinny tkwić klarownie wyłożone, i w miarę pewne pod względem logicznym, założenia idei współczesnego miasta². Idei, wyrażającej zarówno zbiór podstawowych atrybutów struktury miejskiej na

³ Alain de Botton, *Architektura szczęścia*, 2006 [2010].

⁴ *Op. cit.*

¹ Mowa tu zarówno o formalno-prawnych ramach praktyki planistycznej w krajach UE, jak i odpowiadających im standardach zawodowych.

² Pisząc o zbiorze spójnych założeń ideowych ogólnej teorii współczesnego miasta mam na myśli teorie, które łącznie tworzyłyby rodzaj paradygmatu współczesnej urbanistyki. Takiego paradygmatu w urbanistyce i planowaniu przestrzennym nie znajdujemy. Wydaje się, że – z czasem – do

początku XXI w., jak i charakterystykę głównych procesów strukturotwórczych. Tak jednak nie jest. Żyjemy bowiem w czasach ideowego pluralizmu, a to oznacza, że jeśli nawet na gruncie dyscyplin naukowych tworzących podstawy współczesnej urbanistyki dałoby się wyartykułować atrybuty i procesy identyfikujące miasto późnej nowoczesności, to w sferze interpretacji ideowych stoimy przed swoistą mozaiką. Jej znaczenia odczytywane są różnie, w zależności od nastawień, intencji i systemów wartości wyznawanych przez autora danej interpretacji. Pojawia się zatem pewna wątpliwość. Dotyczy ona możliwości ustalenia ważniejszych atrybutów miast metropolitalnych, wyartykułowania głównych ideologii i naukowych poglądów na temat miasta neoliberalnego, a także związków tych idei z ważniejszymi nurtami teorii planowania miast formułowanymi na przełomie XX i XXI w. Precyzując nasze pytania, w pierwszej kolejności interesuje nas możliwość wydobycia wspólnych wątków tematycznych. Wątków, które – z jednej strony: wyrażają idee urbanistyczne szkicujące obraz miasta metropolitalnego, później nowoczesności, z drugiej, mają pewną siłę oddziaływania na teorię planowania miast. W istocie, jest to pytanie o możliwość wykazania logicznych związków między teoretycznymi koncepcjami wyjaśniającymi naturę współczesnego *metropolis* a ideowymi, politycznymi i naukowymi uogólnieniami tworzącymi systemowe, merytoryczne i proceduralne podstawy praktyki planowania miast.

Reasumując, interesują nas trzy pytania:

1. Czy na podstawie przeglądu teorii rozwoju miast z przełomu XX i XXI w. możemy wyartykułować cechy współczesnej metropolii europejskiej pozwalające mówić o idei miasta europejskiego?
2. Czy atrybuty i idee, o których mowa w pytaniu pierwszym, znajdują sensowny wyraz w teoriach planowania miast?
3. Czy można już mówić o nowej formule planowania miast i jak ona przystaje do rzeczywistości urbanistycznej w naszych czasach – zwłaszcza w dobie kryzysu?

Pytania te stanowią kompozycyjną ośnowę dalszych rozważań. Wypowiedź ta pomyślana jest jako szkic do syntezy, w której autor – szukając odpowiedzi na postawione wyżej pytania – odniesie ideę neoliberalnego polis do koncepcji teoretycznych odpowiadających doktrynie równoważenia i harmonizowania rozwoju, a także do – coraz mocniej artykułowanej w urbanistyce współczesnej – idei sprawiedliwości społecznej. Zatem synteza ta wydobyć powinna, co najmniej, pewien dualizm cechujący ideologie urbanistyczne na początku XXI w., nie zapominając również o „dotykaniu rzeczywistości”, czyli o tym, jak owe ideologie mają się do praktyki planowania i projektowania miast.

2. Idea miasta i zmiany wartości

Przegląd idei miasta zacząć wypada od kryteriów klasyfikacji. Aby wyartykułować i usystematyzować „ideowe wyznaczniki” europejskiego miasta metropolitalnego możemy posłużyć się następującymi kryteriami:

takiego miana może aspirować doktryna *sustainable development* (zwana niefortunnie doktryną rozwoju zrównoważonego), jednak rosnący kontrast między postulatami tej teorii a rzeczywistością urbanistyczną sprawia, że w obecnym stanie rzeczy jest to raczej jeszcze jedna ideologia, a nie teoria opisująca realne procesy strukturotwórcze dokonujące się w przestrzeni miejskiej.

- 1) uznawane powszechnie wartości jako podstawa formułowania zasad rozwoju urbanistycznego,
- 2) techniczne/warsztatowe kryteria oceny struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta (dojrzałość techniczna i technologiczna) oraz
- 3) główne tryby sterowania jej zmianami (główne narzędzia i środki sterowania zmianami w przestrzeni miejskiej).

TEORIE URBANISTYCZNE I IDEE PLANISTYCZNE: PRÓBA SYSTEMATYKI według STOSUNKU DO WARTOŚCI

- Modele wyjaśniające mechanizmy zmian (*value free*)
- Idee planistyczne o określonej ideologii
 - Liberalne/neoliberalne – teorie i praktyki planistyczne
 - Socjalistyczne
 - Proekologiczne
- Planowanie pragmatyczne (*value free*) – zorientowane na rozwiązywanie określonych problemów cząstkowych

KATEGORIE WARTOŚCI

1. SEE: symboliczne, estetyczne, etyczne
2. U – użytkowe/społeczne
3. W – wymienne/rynkowe

SIECI POWIĄZAŃ PRZESTRZENNYCH I SYSTEMY WARTOŚCI

Sieci powiązań a systemy wartości – to koncepcje, które mogą okazać się przydatne w wyjaśnianiu współczesnych mechanizmów podejmowania decyzji mających związek z rozwiązaniami planistycznymi. Mowa tu o rozwiązaniach, które odpowiadają skomplikowanym relacjom w podmiotowej strukturze procesu planistycznego (por: przestrzeń relacyjna) i wymagają logicznego powiązania z różnymi systemami wartości, jakie dają się przypisać.

Miasto równoważone, harmonijne i sprawiedliwe

„*Miasto: społeczne, polityczne i zamieszkiwalne dobro wspólne*”

(D. Harvey, Bunt Miast. Prawo do miasta i miejska rewolucja, 2012)

Idea miasta i koncepcje sprawiedliwości społecznej

- Idea sprawiedliwości społecznej w urbanistyce,
- Kryterium sprawiedliwości w planowaniu miast – ewolucja idei.

3. Współczesne teorie planowania urbanistycznego

- Polaryzacja w strukturze dochodów, w świecie idei i zachowań przestrzennych wyostreza konflikty dotyczące miejskiej przestrzeni publicznej i problem dobra publicznego.
- Pomimo wielu różnic – także systemowych – miasta metropolitalne mają wspólne cechy.
- Mnogość teorii planowania i rozwoju miast nie wyklucza możliwości wyartykułowania głównych nurtów.

- Założenia teoretyczne „szkół planistycznych”.
- Narzędzia: języki i instrumentarium techniczne planowania miast.
- Aplikacje: rozwiązania problemów praktycznych.

Wśród doktrynalnych podstaw współczesnych teorii planowania urbanistycznego – zwłaszcza przestrzennego – wymienić można co najmniej trzy idee: równoważenia rozwoju, dobra publicznego i sprawiedliwości społecznej. Powstaje pytanie: jak te ogólne zasady wiążą się ze współczesnymi ideami miasta, a może nawet współczesną ideą miasta: czyli pewną ogólną koncepcją dającą się wyprowadzić jako swego rodzaju wspólny mianownik różnych ujęć teoretycznych wyjaśniających istotę współczesnego fenomenu miejskiego. Innymi słowy, zapytać można, czy te nadrzędne przesłanki racjonalnego sterowania zmianami w zagospodarowaniu przestrzennym miasta przystają do współczesnych definicji miasta formułowanych na gruncie różnych dyscyplin, z których wyprowadza się podstawy urbanistyki współczesnej?

Tabela 1

Teorie planowania miast w kontekście głównych idei i nurtów badań nad strukturą urbanistyczną: próba systematyki

	Podjęcia: dyscypliny i główne nurty ujęć interdyscyplinarnych	Idee planistyczne i nurty badań nad rozwojem struktury i teorią planowania miast	Wybrani autorzy reprezentujący dany nurt teorii rozwoju i planowania oraz projektowania miast
1	Architektoniczno-urbanistyczne i inżynierskie	Planowanie urbanistyczne i architektura miasta; planowanie przestrzenne i architektura krajobrazu; <i>Nowa Urbanistyka</i> ; Miasto policentryczne; <i>Smart City</i> ; teorie przebudowy miast, teorie rewitalizacji i rewaloryzacji; teoria przestrzeni publicznych	Christopher Alexander, Aleksander Böhm, Jan M. Chmielewski, Sławomir Gzell, Jan Gehl; Jacek Gyurkovich, P. Calthrope, A. Duany, Bill Hillier, Allan Jacobs, Stanisław Juchnowicz, Wojciech Kosiński, Leo Krier, Antonio Monestiroli, Zbigniew Paszkowski, Giorgio Piccinato, Joseph Rykwert, Elżbieta Węclawowicz-Bilska, Zygmunt Ziobrowski, E. Plater-Zyberk
2	Antropologiczne, socjologiczne i kulturowe	<i>Miasto sieć</i> , planowanie miast i <i>przestrzeń przepływów</i> ; planowanie partycypacyjne; <i>planowanie kolaboracyjne</i> ; teoria zintegrowanej konserwacji; planowanie dziedzictwa; <i>miasto kreatywne</i>	Gregory J. Ashworth, Zygmunt Bauman, Franco Bianchini, Göran Cars, Manuel Castells, Ulf Hannerz, David Harvey; Patsy Healey, Bohdan Jałowiecki, Marek S. Jacek Purchla, Szczepański, Andrzej Tomaszewski
3	Przyrodnicze i geograficzne	Miasto ekologiczne, Planowanie i projektowanie zrównoważone, GIS	Brian J. Berry, Alain Bertaud, Peter Hall, Piotr Korcelli, Rajmund Mydel, Grzegorz Węclawowicz

4	Polityczne i prawne	Miasto jako byt polityczny; dobro wspólne; miasto sprawiedliwe; planowanie regulacyjne	Susan Feinstein, David Harvey, Ostrom; Saskia Sassen
5	Ekonomiczne, strategiczne i operacyjne	Planowanie strategiczne, „Planowanie przez projekty”; korporacyjny model planowania; planowanie miasta innowacyjnego; marketing urbanistyczny	Gregory J. Ashworth, Ryszard Domański, Andreas Faludi, Richard Florida, Patsy Healey, Harvey Jacobs, Paul Krugman, Tadeusz Markowski, Aleksander Noworól, Tomasz Ossowicz, Tomasz Parteka, Jacek Purchla, Agata Spaziant;
6	Systemowe/teorie systemów złożonych	Miasto – system złożony; procesy samoorganizacji; „Space Syntax”; planowanie parametryczne; planowanie zintegrowane	Ayssar Arida, Michael Batty, Brian J. Berry, P. Calthrope, Bill Hillier, Michael Mehaffy, T. Irene Sanders, Nikos Salingaros, Tadeusz Zipser

PLANOWANIE W MODELU NEOLIBERALNYM

1. „Planowanie przez projekty” – przyjmowanie korporacyjnego modelu planowania i projektowania miast
2. Konfigurowanie projektów jako strategia harmonizowania zmian w policentrycznej strukturze
3. Oznaki kryzysu: polaryzacja, wzrost napięć społecznych („ku miejskiej rewolucji”) i tendencje odśrodkowe

4. Teorie a praktyka, czyli dwa przykłady „dotykania rzeczywistości” urbanistycznej

Można zapytać, czy idee planistyczne, które w swoich założeniach nieraz odwołują się do różnych teorii rozwoju, a w swojej warstwie koncepcyjnej inspirowane są różnych systemami planowania, mają wystarczający poziom logicznej spójności i – co być może najważniejsze – czy pasują do danej rzeczywistości – tej oglądanej i „dotykanej”. Kwestię ta można wyrazić w postaci diagramu ilustrującego zbiór wspólny trzech obszarów tematycznych pokazanych na il. 1.

Postawione w tym punkcie pytanie zilustruję przykładem z Krakowa, porównując go z doświadczeniami planistycznymi współczesnego Amsterdamu. Do pewnego stopnia można przyjąć, że projektowe i planistyczne wizje rozwoju Krakowa i Amsterdamu – to dwa różne rodzaje podejść do planowania miasta neoliberalnego o cechach metropolitalnych. W przypadku Krakowa mówimy raczej o ambicjach i załączku funkcji metropolitalnych uzasadnionych historyczną tradycją i pozycją kulturalną, natomiast w przypadku Amsterdamu mamy do czynienia z rozwiniętą metropolią europejską o uznanej i mocnej pozycji w skali globalnej.

Planowanie wg modelu holenderskiego – przypadek Amsterdamu

Dualizm. Z wielu powodów Amsterdam traktować można jako osobliwy przypadek zderzenia neoliberalnej filozofii planowania z tradycją tej gałęzi urbanistyki nowoczesnej, która niemal przez stulecie służyła za wzorzec zdecydowanego i konsekwentnego projektowania miasta.

PLANOWANIE W FORMULE PPS (projekt – plan – strategia)

- a) Polityka, projekt, strategia (planowanie przez projekty: – „project led planning”) – planowanie strategiczne, zintegrowane z mocną rolą projektowania urbanistycznego i rynku nieruchomości.
- b) Budowanie i integrowanie struktury policentrycznej.
- c) Strategie kreowania, konfigurowania i wdrażania projektów:
 - Budowanie sieci powiązań zewnętrznych i wewnętrznych,
 - Budowanie węzłów miejskości – policentryczność,
 - Przebudowa, rewitalizacja/regeneracja, konwersja,
 - Tworzenie atrakcyjnego środowiska mieszkaniowego,
 - Strategie publiczne, prywatne i publiczno-prywatne.

FAZY PLANOWANIA MIASTA

1. Studia i koncepcje: określanie pobytu i projektowanie urbanistyczne.
2. Studium wykonalności.
3. Plan strategiczny z określeniem zasad użytkowania i dostępności.
4. Konkretyzacja programu funkcjonalnego.
5. Projektowanie urbanistyczne.
6. Plan zarządzania i utrzymania.

5. Podsumowanie synteza i wnioski

Wydaje się, że na podstawie przedstawionego tu szkicu na temat współczesnych idei urbanistycznych i ich związku z teoriami planowania, można – ze sporą dozą prawdopodobieństwa – udzielić pozytywnych odpowiedzi na dwa pierwsze pytania postawione na wstępie tego artykułu. I tak:

- a) Można wyartykułować ważniejsze cechy współczesnej metropolii europejskiej, a to pozwala nam mówić o idei miasta europejskiego. Główne tendencje charakteryzujące europejską metropolię na przełomie XX i XXI wieku zarysowano w pkt. 4 nazywając je „wspólnymi mianownikami”, czyli „identyfikatorami” współczesnych idei miasta.
- b) Owe atrybuty idei współczesnego miasta znajdują, w zasadzie, sensowny wyraz w teoriach planowania miast. Spośród zbioru tych atrybutów przypisywanych miastu najczęściej postulowane w urbanistycznych ideologiach to trzy następujące kategorie wartości społeczno-przestrzennych:
 - 1) konkurencyjność,
 - 2) sprawiedliwość,
 - 3) harmonia.

Postulatom tym odpowiadają trzy rodzaje polityki rozwoju. Polityka:

- 1) równoważenie,
- 2) koncentrowanie,
- 3) integrowanie.

Nie można natomiast udzielić odpowiedzi twierdzącej na pytanie, czy mamy już do czynienia z nową formułą planowania rozwoju miast. Z formułą, która przystawałaby do rzeczywistości urbanistycznej w naszych czasach – a zwłaszcza w dobie kryzysu. W krajach Nowej Unii planowanie przestrzenne znajduje się w głębokim kryzysie. Jego skuteczność jako narzędzia wprowadzania ładu przestrzennego jest znikoma.

PLANOWANIE W MODELU NEOLIBERALNYM

- „Planowanie przez projekty” – przyjmowanie korporacyjnego modelu planowania i projektowania miast,
- Konfigurowanie projektów jako strategia harmonizowania zmian w policentrycznej strukturze,
- Oznaki kryzysu: polaryzacja, wzrost napięć społecznych („ku miejskiej rewolucji”) i tendencje odśrodkowe.

SYNTEZA – WARTOŚCI JAKO TRYBY INTEGRACJI PRZESTRZENI URBANISTYCZNEJ I PODSTAWOWE WYZNACZNIKI IDEI MIASTA?

1. Wartości wymienne/rynkowe – źródło akumulacji.
2. Wartości użytkowe/społeczne; budujące przestrzeń publiczną jako znaczący tryb integracji.
3. Wartości symboliczne i estetyczne – źródło tożsamości kulturowej i emocji; wartość metafory.

Miasto i harmonia: relacje subtelne

Na koniec proponuję powrócić do kategorii estetycznych, a wdzięcznym polem obserwacji w tej materii jest Amsterdam. W architekturze mieszkaniowej doków amsterdamskich Alain de Botton dostrzega piękno: „ożywiających napięć pomiędzy porządkiem i chaosem”. Pisze: „Dokonania takie potwierdzają znaczenie dawnej maksymy, że piękno leży między skrajnościami ładu i złożoności”³.

„Kiedy budynki mówią, nigdy nie robią tego jednogłośnie; można je porównać raczej do chórów niż do solistów”⁴. Wydaje się, że podobnie możemy powiedzieć o miejscach, które dobrze budują formę miasta: architekturę miasta i jej czas i miejsce w naszym życiu.

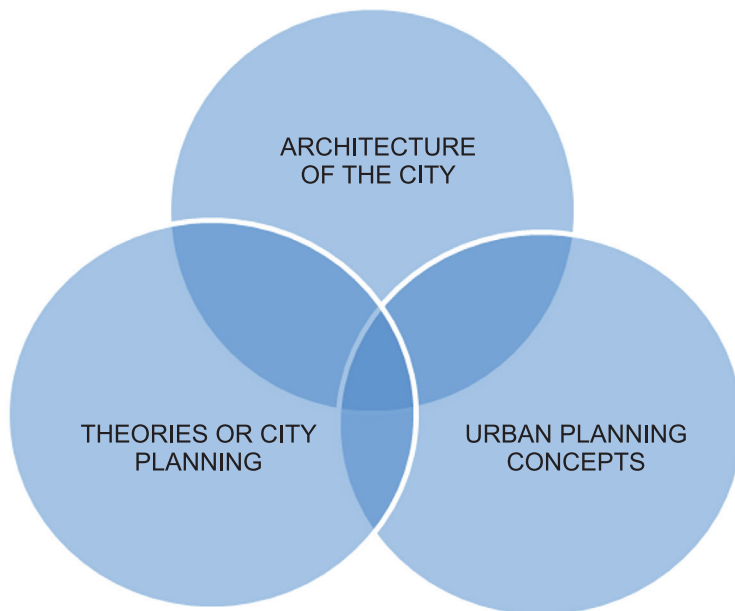
³ Alain de Botton, *Architektura szczęścia*, 2006 [2010].

⁴ *Op. cit.*

References/Literatura

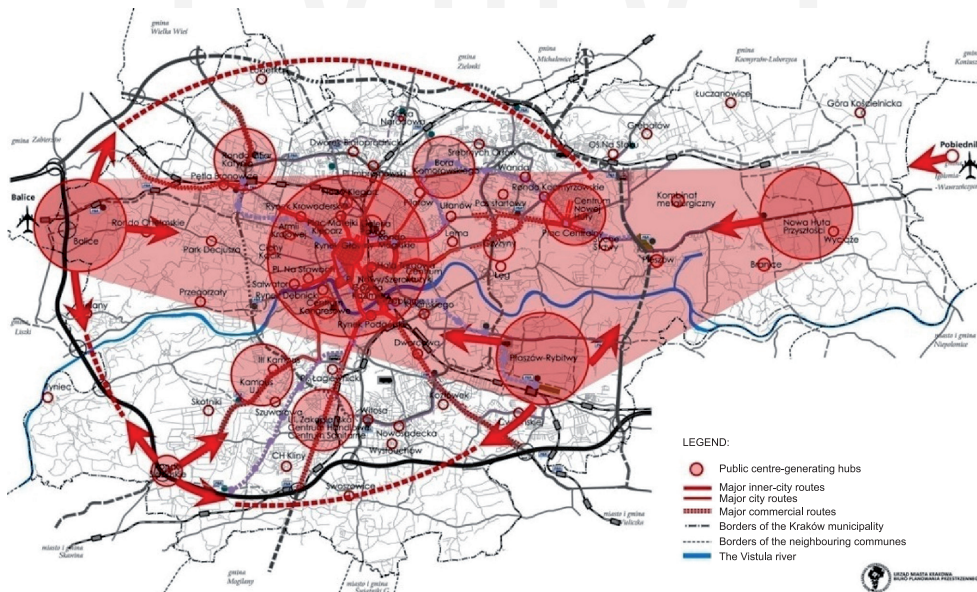
- [1] Alexander Ch., 2008, *Generative Codes: the Path to Building Welcoming, Beautiful, Sustainable Neighborhood*, [in:] Haas T. (ed.), *New Urbanism and Beyond. Designing Cities for the Future*, Rizzoli International Publications, New York.
- [2] Ashworth G.J., 1996, *Realizable potential but hidden problems: a heritage tale from five Central European cities*, [w:] J. Purchla (ed.), *The Historical Metropolis: A Hidden Potential*, International Cultural Centre, Kraków.
- [3] Ashworth G.J., 1991, *Heritage planning: conservation as the management of urban change*, Geo Pers, Groningen, the Netherlands.
- [4] Aysar A., 2008, *Quantum Urbanism, Urban design in The Post-Cartesian Paradigm*, [in:] T. Haas (ed.), *New Urbanism and Beyond. Designing Cities for the Future*, Rizzoli International Publications, New York.
- [5] Bianchini F., Parkinson M. (eds.), 1993, *Cultural Policy and Urban Regeneration: The West European Experience*.
- [6] Boelens L., 2009, *The Urban Connection. An actor – relational approach to urban planning*, 010 Publishers, Rotterdam.
- [7] de Botton, A., *Architektura szczęścia*, 2006, 2010.
- [8] Bramanti A., Ratti R., 1997, *The multi-facet dimensions of local development*, [in:] R. Ratti, A. Bramanti, R. Gordon (ed.), *The dynamics of innovative regions*, Ashgate, Aldershot, 1997, 3-44.
- [9] Burkhard R., 2008, *Visualizing Desires not Cities*, [in:] A. Thierstein, A. Förster (eds), *The Image and the Region – Making Mega City Regions Visible*, Lars Müller Publishers, Baden, Switzerland, 168-179.
- [10] Calthrope P., 2008, *The Urban Network*, [in:] Haas T. (ed.), 2008, *New Urbanism and Beyond. Designing Cities for the Future*, Rizzoli International Publications, New York.
- [11] Castells M., 1996, *Spoleczeństwo sieci*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2007. Information on the original publication: Manuel Castells, *The Rise of Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture*, Volume 1, Second Edition, Blackwell Publishing Ltd, Oxford.
- [12] Haas T. (ed.), 2008, *New Urbanism and Beyond. Designing Cities for the Future*, Rizzoli International Publications, New York.
- [13] Hannerz U., 2006 [1980], *Odkrywanie miasta. Antropologia obszarów miejskich*, Jagiellonian University Press, Kraków.
- [14] Harvey D., 2012, *Bunt miast. Prawo do miasta i miejska rewolucja*, Fundacja Nowej Kultury Bęc Zmiana, Warszawa.
- [15] Harvey D., 1975 [1974], *Social Justice and the City*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, Maryland.
- [16] Hillier B., 2008, *The New Science of Space and the Art of Place. Towards a Space-led Paradigm for Researching and Designing the City*, [in:] Haas T. (ed.), 2008, *New Urbanism and Beyond. Designing Cities for the Future*, Rizzoli International Publications, New York.
- [17] Jałowicki B., Szczepański M.S., 2006, *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- [18] Kochanowska D., Kochanowski M., 2012, *W stronę miasta*, Wyd. Wyższa Szkoła Ekologii i Zarządzania, Warszawa.
- [19] Kosiński W., 2011, *Miasto i piękno miasta*, Politechnika Krakowska, Kraków.
- [20] Krier L., 2008, *Settlements of the Future*, [in:] Haas T. (ed.), 2008, *New Urbanism and Beyond. Designing Cities for the Future*, Rizzoli International Publications, New York.

- [21] Miczyńska-Kowalska M., 2013, *Wartości w postmodernizmie*, Wydawnictwo KUL, Lublin
- [22] Monestiroli A., 2009 [2002], *Tryglif i metopa. Dziewięć wykładów o architekturze*, Politechnika Krakowska, Kraków.
- [23] Mydel R., 2012, *Rola szkolnictwa wyższego oraz działalności badawczo-rozwojowej w kształtowaniu struktur współczesnych miast – model miasta innowacyjnego*, [in:] Z. Makiela i A. Szromnik (ed.), *Miasto innowacyjne – wiedza – przedsiębiorczość – marketing*, Studia KPZK PAN, Volume CXLI, Warszawa.
- [24] Paszkowski Z., 2011, *Miasto idealne w perspektywie europejskiej i jego związku z urbanistyką współczesną*, Universitas, Kraków.
- [25] Sassen S., 1998, *Globalizacja. Eseje o nowej mobilności ludzi i pieniędzy*, Jagiellonian University Press, 1st edition, Kraków 2007. Information on the original publication: *Globalization and Its Discontents. Essays on The New Mobility of People and Money*, The New Press, New York.
- [26] *Stadtmachen.eu. Urbanity and the Planning Culture in Europe*, 2008, Wüstenrot Stiftung, Ludwigsburg and Karl Krämer Verlag, Stuttgart.
- [27] Tomaszewski A., 2012, *Ku nowej filozofii dziedzictwa*, Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków.
- [28] Thierstein A., 2009, *The creative industries and metropolitan regions – contours of a systemic governance*, TUM – Department of Architecture, Chair for Spatial Development, paper to the conference on: Creative Industries. Governance of Metropolitan Regions; Leipzig, November 13.
- [29] Rudnicki A., *Zrównoważona mobilność a rozwój przestrzenny miasta*, Czasopismo Techniczne, 1-A/2010, Issue 3, Year 107, Kraków.
- [30] Rykwert J., 2013, *Pokusa miejsca*, Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków.
- [31] Węclawowicz G., *Geografia społeczna miast. Uwarunkowania społeczno-przestrzenne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- [32] Zipser T., *Powiązania transportowe jako generatory struktury przestrzennej systemu osadniczego*, Czasopismo Techniczne, 1-A/2010, Issue 3, Year 107, Kraków.
- [33] Zuziak W., 2012, *Aksjologia Luisa Lavalle'a wobec ponowoczesnego kryzysu wartości*, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- [34] Zuziak Z.K., 2012, *Planowanie przestrzenne i marketing metropolitalny*, [in:] Z. Makiela i A. Szromnik (eds), *Miasto innowacyjne – wiedza – przedsiębiorczość – marketing*, Studia KPZK PAN, Volume CXLI, Warszawa.
- [35] Zuziak Z.K., 2010, *Forma metropolitalna i zrównoważona mobilność*, Czasopismo Techniczne, 1-A/2010, Issue 3, Year 107, Kraków.
- [36] Zuziak Z.K., 2008, *O tożsamości urbanistyki*, CUT Press, Kraków.



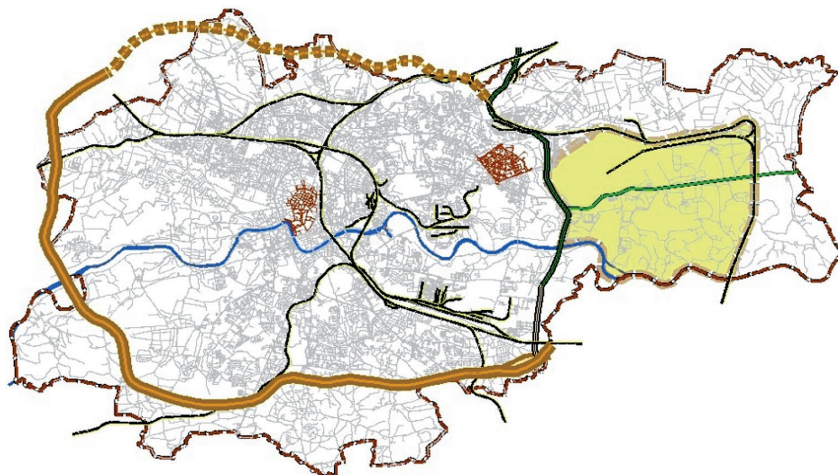
III. 1. The subject area of the analysis

II. 1. Obszar tematyczny rozważań



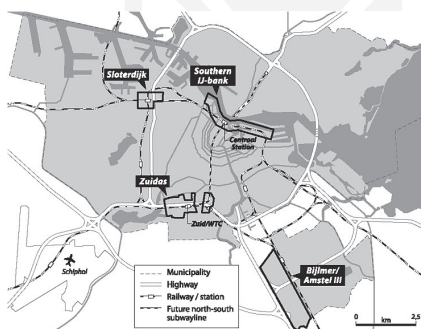
III. 2. Polycentricity of Kraków – urban centres and structural connections

II. 2. Policentryczność Krakowa: centra miejskie i powiązania strukturalne



III. 3. The vision of development of Kraków and “project-led planning”

II. 3. Wizja rozwoju Krakowa a „planowanie przez projekty”



III. 4. a) Map of the City of Amsterdam illustrating major strategic urban projects; Source: UvA-Kaartenmakers, [in:] UvA-DARE <http://dare.uva.nl/document/96678>, Filename: Chapter 3: Amsterdam Zuidas; dissertation of: SJH Maajor, *Disconnected innovations: new urbanity in large-scale development projects. Ørestad, Copenhagen and Forum Barcelona*, Faculty of Social and Behavioural Sciences, 2008, p. 73; b) Map of the masterplan: Zuidas – Vision 2004 – dock model; Source: Gemeente Amsterdam, 2004, also: UvA-DARE... op. cit., p. 99; also: Stadtmachen. eu. *Urbanity and the Planning Culture in Europe*, 2008. Wüstenrot Stiftung, Ludwigsburg and Karl Krämer Verlag, Stuttgart, p. 22

II. 4. a) Mapa Amsterdamu ilustrująca rozmieszczenie głównych projektów strategicznych; Źródło: UvA-Kaartenmakers, [in:] UvA-DARE <http://dare.uva.nl/document/96678>, Filename: Chapter 3: Amsterdam Zuidas; dissertation of: SJH Maajor, *Disconnected innovations: new urbanity in large-scale development projects. Ørestad, Copenhagen and Forum Barcelona*, Faculty of Social and Behavioural Sciences, 2008, p. 73; b) Mapa ukazująca masterplan: Amsterdam Zuidas – Wizja 2004 – tzw.: “dock model”; Źródło: Gemeente Amsterdam, 2004, także: UvA-DARE... op. cit., s. 99; także: Stadtmachen. eu. *Urbanity and the Planning Culture in Europe*, 2008. Wüstenrot Stiftung, Ludwigsburg and Karl Krämer Verlag, Stuttgart, s. 22



III. 5. Quality urban and architectural composition in housing architecture of Amsterdam docks

II. 5. Walory kompozycji architektoniczno-urbanistycznej w architekturze mieszkaniowej doków amsterdamskich